

Turizm Akademik Dergisi

Tourism Academic Journal

www.turizmakademik.com

Mesleki Özdeşleşmenin Psikolojik Dayanıklılığa Etkisinde Öz Yeterliliğin Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Uygulama*

Ezgi KIRICI TEKELİ^a, Mehmet TEKELİ^{*b}, Aziz Gökhan ÖZKOÇ^c

^a Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Turizm Rehberliği Bölümü, KARAMAN, Türkiye, E-posta: ezgi.krc@windowslive.com, ORCID: 0000-0002-1613-8448

^b Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, E-posta: tekelimehmet@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6069-4740

^c Nevşehir HBV Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, NEVŞEHİR, Türkiye, E-posta: azizgozkoc@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000000184208228

Öz

Psikolojik dayanıklılık turist rehberliği gibi çalışma şartları ağır olan mesleklerde öne çıkan bir kavramdır. Psikolojik dayanıklılık düzeyini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Mesleki özdeşleşme ve öz yeterlilik bu faktörler arasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu araştırmanın amacı, mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz yeterliliğin aracı rolünü ortaya koymaktır. Bu kapsamda kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış ve Nevşehir Rehberler Odası'na bağlı profesyonel turist rehberlerinden toplam 256 anket toplanmıştır. Aracı etkinin olup olmadığı yapısal eşitlik modeli ile ortaya koyulmuş ve bootstrap testi ile anlamlılık düzeyi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, mesleki özdeşleşmenin hem psikolojik dayanıklılık hem de öz yeterlilik üzerinde, öz yeterliliğin ise psikolojik dayanıklılık üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisinde öz yeterliliğin aracı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, teorik ve pratik katkılar dikkate alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Özdeşleşme, Psikolojik Dayanıklılık, Öz Yeterlilik, Profesyonel Turist Rehberi.

The Mediating Role of Self-Efficacy on the Impact of Occupational Identification on Psychological Resilience: An Application for Tourist Guides

Abstract

Psychological resilience is a prominent concept in professions with heavy working conditions, such as tourist guidance. Many factors affect the psychological resilience level. Occupational identification and self-efficacy constitute an important place among these factors. This study aims to reveal the mediating role of self-efficacy on the effect of occupational identification on psychological resilience. In this context, a convenience sampling method was used and a total of 256 questionnaires were collected from professional tourist guides affiliated to Nevşehir Chamber of Guides. Whether there was a mediating effect or not was revealed by the structural equation model and the significance level was examined with the bootstrap test. According to the findings of the research, it was determined that occupational identification has a positive effect on both psychological resilience and self-efficacy and self-efficacy on psychological resilience. Besides, it was found that self-efficacy has a mediating effect on the effect of occupational identification on psychological resilience. The results are discussed considering the theoretical and practical contributions.

Keywords: Occupational Identification, Psychological Resilience, Self-Efficacy, Professional Tourist Guide.

JEL CODE: L83, D23

Makalenin Geçmişi:

Gönderim Tarihi : 24.11.2020

Birinci Düzeltme : 27.02.2021

İkinci Düzeltme : 24.03.2021

Kabul : 20.05.2021

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Kırıcı Tekeli, E. & Tekeli, M. & Özkoç, A. G. (2021). Mesleki Özdeşleşmenin Psikolojik Dayanıklılığa Etkisinde Öz Yeterliliğin Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Uygulama, Turizm Akademik Dergisi, 8 (1), 263-279.

* Bu çalışmada veri toplama süreci 10 Temmuz-30 Ağustos 2020 tarihlerinde tamamlanmış olup, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı TR Dizin Etik Kurul Kriterleri 1 Ocak 2020 tarihinde ilan edilmiştir.

** Sorumlu yazar e-posta: Bağımsız Araştırmacı, E-posta: tekelimehmet@hotmail.com.

GİRİŞ

Turizm sektöründe profesyonel turist rehberliği hizmeti önemli bir yer teşkil etmektedir. Profesyonel turist rehberliği bir yandan çekici bir meslek olarak görülürken, öte yandan yoğun çalışmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda fiziki güce dayalı olması, rehberlik mesleğinin en olumsuz özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte sezonluk bir iş olması, iş güvencesinin olmaması, dışsal unsurlara bağlı olması, daima kendini yenileme gerekliliği, emekliliğin olmaması ya da çok geç olması vb. unsurlar rehberlik mesleğinin diğer olumsuz yönleridir (Çolakoğlu, Efendi & Epik, 2014). Mesleğin sahip olduğu bu olumsuzluklar, mesleği icra eden profesyonel turist rehberlerinin psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olmasını gerektirmektedir. Yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip olan profesyonel turist rehberlerinin strese karşı direnç göstereceği ve olumsuzluklarla başa çıkacağı varsayılmaktadır. Düşük psikolojik dayanıklılığı olan profesyonel turist rehberlerinde ise meslekten uzaklaşma durumunun görülebileceği düşünülmektedir (Crowley, Hayslip & Hobdy, 2003). Dolayısıyla psikolojik dayanıklılık, rehberlik hizmetinin verilebilmesi için gerekli olan kişisel bir özellik olarak varsayılmaktadır (Saltık & Kızılırmak, 2020).

Psikolojik dayanıklılığın oluşmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Bu faktörler arasında yer alan mesleki özdeşleme ve öz yeterlilik önemli bir belirleyici olabilmektedir. Benimseme, bağlanma ve aidiyet hissi sonucu oluşan mesleki özdeşleme ve bir mesleğin icra edilebilmesi için gerekli olan becerilere sahip olunup olunmaması ile ilgili olan öz yeterlilik inancı, profesyonel turist rehberlerinin psikolojik dayanıklılığını etkileyebilmektedir (Hirschi, 2012; Kalemci Tüzün, Çetin & Basım, 2014; Pajares, 1996; Walumbwa, Avolio & Zhu, 2008). Aynı zamanda mesleki özdeşleşmenin ve öz yeterliliğin olumlu birer kişisel özellik olması ve aralarında pozitif ilişkinin olması (Caricati, Panari & Melleri, 2020; Walumbwa & Hartnell, 2011) yine psikolojik dayanıklılığın artmasında veya azalmasında önemli bir unsur olarak görülebilmektedir.

Alanyazında psikolojik dayanıklılıkla ilgili çalışmalar incelendiğinde, farklı alanlarda yapılmış olan çalışmalara rastlanılmaktadır. Çalışmaların daha çok tıp, hemşirelik, psikiyatri, psikoloji gibi sağlık alanında (Serrao, Duarte, Castro & Teixeira, 2021; Turan, 2020) yapıldığı görülmektedir. Psikolojik dayanıklılık ile ilgili çalışmaların bir kısmı turizm alanında olsa da özellikle profesyonel turist rehberleri üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu konuda Saltık & Kızılırmak (2020) turist rehberlerinin stres yönetimi ve psikolojik dayanıklılığını ölçtüğü bir araştırma yapmıştır. Ehtiyar, Ünal & Oluk (2019) ise yapmış oldukları çalışmada turist rehberlerini psikolojik dayanıklılık, psikolojik iyi oluş, yaşam kalitesi ve

iyimserlik açısından değerlendirmiştir. Rehberlik mesleğinde mesleki özdeşleşmenin ve öz yeterliliğin sahip olunması gereken önemli birer özellik olarak görülmesi ve bu kavramların psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olduğunun düşünülmesi, bu çalışmanın yapılmasını önemli kılmaktadır. Ayrıca rehberlik mesleğinin fiziksel açıdan yıpratıcı olması ve turist rehberlerinin turistlerle olan sürekli etkileşiminden dolayı psikolojik açıdan da yorucu olması, rehberlerin psikolojik olarak daha dayanıklı olmasını gerektirmektedir. Bu noktada psikolojik dayanıklılığın sağlanmasında kişilerin meslekleri ile özdeşleşmeleri ve aynı zamanda kendilerini yeterli hissetmelerinin ne derece etkili olabileceği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında ilgili kavramların hepsinin birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanılmaması, alanyazında bir boşluğu doldurmak adına önemli bir adım olmuştur. Bu kapsamda yapılan araştırma ile mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz yeterliliğin aracı etkisinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Belirlenen amaç doğrultusunda ilk olarak mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi; ikinci olarak mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerindeki etkisi; üçüncü olarak öz yeterliliğin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi; son olarak ise öz yeterliliğin aracı rolü incelenmiş ve teorik arka plan çerçevesinde araştırma hipotezleri oluşturulmuştur. Ardından araştırmanın yöntem kısmına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş, bulgular ortaya koyulmuş ve sonuç bölümüyle araştırma tamamlanmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE HİPOTEZLER

Mesleki Özdeşleşmenin Psikolojik Dayanıklılık Üzerindeki Etkisi

Özdeşleşmenin temelinde “sosyal kimlik teorisi” yatmaktadır (Foreman & Whetten, 2002). Özdeşleşme “belirli bir kimliği ya da bir kimlikler dizisini benimseme, bu kimlik ya da kimlikler dizisine bağlanma durumu” şeklinde ifade edilmektedir (Foote, 1951: 17). Alanyazında özdeşleşmeye yönelik birçok tanımlama yapılmış olsa da en yaygın ve en kabul gören tanım Ashforth & Mael (1989) tarafından yapılmıştır. Buna göre; özdeşleşme, “kişinin kendisini birlikte tanımladığı örgüte ait hissetmesi veya örgütle bir hissetmesi ve örgütün başarı ve başarısızlığını kendi başarı ve başarısızlığı olarak algılaması” şeklinde tanımlanmaktadır (Ashforth & Mael, 1989: 21-23). Buradaki tanımlamanın aslında kişinin bir örgütle özdeşleşmesine yönelik yapıldığı görülmektedir.

Mesleki özdeşleşme ise örgütsel özdeşleşme kapsamında ele alınmakla birlikte aslında farklı bir anlama sahip özdeşleşme türünü ifade etmektedir (Trybou,

Gemmel, Pauwels, Henninck & Clays, 2013). Mael & Ashforth (1992) mesleki özdeşleşmeyi örgütsel özdeşleşmeden net bir şekilde ayırt etmektedir. Mesleki özdeşleşmede birey kendisini, yaptığı çalışma ve bu çalışmaları yapan kişilere atfedilen tipik ayırıcı nitelikler açısından tanımlarken, örgütsel özdeşleşmede ise birey kendisini bir örgüt açısından tanımlamaktadır. Mesleki özdeşleşmede yapılan çalışma; uğraş, iş veya meslek olarak adlandırılabilir. Birey tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, bir örgüt veya birçok örgüt için yapılabilen ve bir örgüte özgü veya bir örgütten bağımsız olabilmektedir. Farklı bir ifadeyle mesleki özdeşleşme bireyin kendini yaptığı iş açısından tanımlama derecesi ve yaptığı işin kendine özgü nitelikleri ile kendi niteliklerini benzetmesi durumudur (Loi, Hang-Yue & Foley, 2004). Dolayısıyla işverenler ile olan uzun dönemli ilişkilerin iş görenleri yıpratmaya başlaması nedeni ile bireyler, öz tanımlamalarında örgütler ve işverenler yerine mesleklerine yer vermektedirler (Ashforth, Joshi, Anand & O'Leary-Kelly, 2013).

Mesleki özdeşleşme konusu, şimdiye kadar psikolojik, sosyal ve davranışsal disiplinler içinde çeşitli değişkenlerle neden-sonuç ilişkileri bağlamında teorik ve ampirik çalışmalar ile incelenmiştir. Neden-sonuç ilişkileri bağlamında, mesleki özdeşleşmenin etkileşim halinde olduğu psiko-sosyal bir kavram olan psikolojik dayanıklılık kavramı ön plana çıkmaktadır (Hirschi, 2012; Kalemci Tüzün, Çetin & Basım, 2014).

Varoluşçu yaklaşımla açıklanan psikolojik dayanıklılık kavramı, yalnızca hayatta kalmak için değil, gelişim süresince hayatın zenginleştirilmesine yönelik gerekli olan bilişsel ve duygusal tutum ve davranışların bileşimi olarak ele alınmaktadır (Kobasa, 1979). Psikolojik dayanıklılık, "strese karşı direnç kaynağı olan etkin bir kişilik özelliği (Kobasa, Maddi, & Kahn, 1982: 169), kişinin engel, belirsizlik ve benzeri birçok olumsuzluk karşısında başa çıkma ve başarılı olma becerisi (Luthans, Avey, Avolio, Norman & Combs, 2006: 388) ya da kişinin zor durumlar karşısında kendini yeniden toparlaması, değişim ve olumsuzlukların üstesinden başarı ile gelmesine ilişkin yeteneği" olarak ifade edilmektedir (Garmezy, 1991: 416-427).

Psikolojik dayanıklılık, bir birileri ile pozitif olarak ilişkilendirilen bağlanma, kontrol ve meydan okuma boyutlarından oluşmaktadır. Bağlanma, "bireyin stres halinde yalnızlık içine çekilmesinden ziyade çevrelerindeki insanlara veya olaylara dâhil olması yoluyla gerçekleşen bir amaç ve anlam duygusu" şeklinde ifade edilmektedir. Kontrol, "güçlüklerle karşılaşıldığında bireylerin zayıf ve pasif kalmak yerine olayları etkileyeceklerine ve değiştirebileceklerine inanma ve bu şekilde davranma" eğilimidir. Son olarak meydan okuma boyutunda ise "durağan olmaktan çok değişim-

me olan inanç" ifade edilmektedir. Mücadeleci bireyler değişimi günlük yaşamın doğal bir parçası olarak kabul etmektedir. Değişim güvenliği tehdit eden bir unsur olmaktan ziyade, gelişimi teşvik eden olumlu bir inanç olarak görülmektedir (Kobasa, Maddi & Kahn, 1982: 169-170; Maddi ve ark., 2006: 576-580).

Psikolojik dayanıklılığa sahip bireyler, zorluklara karşı mücadeleci olmakta ve sonuca ulaşana kadar çaba göstermektedirler (Kavi & Karakale, 2018). Hanton, Evans & Neil (2003) yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip bireylerde, çevrelerini etkileme potansiyelinin, olumsuz durumlardan avantaj çıkarma isteğinin ve gücünün daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Just (1999) bu tür bireyleri kolay vazgeçmeyen, görevlerini her koşulda yürüten ve amaçlarına ulaşmaya odaklanan bireyler olarak ifade etmektedir. Dayanıklılık düzeyi yüksek bireyler, günlük etkinliklerine devam etmekte, yaşamlarını denetim altında tutmakta ve ani değişimleri gelişim için bir avantaj olarak görmektedirler. Dayanıklılık düzeyi düşük kişilerde ise hayattan uzaklaşma, dış denetim odaklı olma, değişime ve gelişime karşı dirençli olma gibi birtakım özellikler görülmektedir (Klag & Bradley, 2004).

Mesleki özdeşleşmenin en önemli etkilerinden biri, bireyin meslek ile psikolojik yapısı arasında denge kurmasıdır ve söz konusu özdeşleşmenin sağlanması bireyin mesleğini yapma gücünü ve isteğini arttırmaktadır (Erdoğan, 1980). Ayrıca mesleki özdeşleşme, bir kişinin kariyerine anlam ve yön vermekte, stres ve zorluklar ile başa çıkabilme yeteneklerini arttırmaktadır (Hirschi, 2012). Dolayısıyla bireyin işini anlamlı bulması ve bireyin kendini işi ile özdeşleştirmesi, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin artmasında önemli bir etki oluşturmaktadır (Luthans, Youssef & Avolio, 2007). Psikolojik dayanıklılık her ne kadar kişisel bir karakteristik olarak düşünülse de bu kişisel sürecin gelişmesinde yakın çevresel desteğin önemli olduğunu ifade eden Kalemci Tüzün ve ark. (2014) yaptıkları çalışmada, özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığın artmasına önemli katkı sağladığını belirtmektedirler. Öte yandan toplulukçu kültürel özellikler baskın olduğu zaman bireylerin kendilerini "biz" olarak daha fazla ifade etmeleri, bireyin örgütle ve meslekleriyle özdeşleşmesini sağlamakta ve bu durum ise psikolojik dayanıklılık üzerinde olumlu bir etki oluşturabilmektedir (Kalemci Tüzün ve ark., 2014). Kirk & Wall (2010) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin sosyal kimlikleri bir diğer deyişle mesleki özdeşleşmeleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında önemli olumlu bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında geliştirilen hipotez aşağıda sunulmuştur.

H₁: Mesleki özdeşleşme psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkilemektedir.

Mesleki Özdeşleşmenin Öz Yeterlilik Üzerindeki Etkisi

Albert Bandura tarafından “sosyal öğrenme kuramı” kapsamında incelenen (Bandura, 1997) öz yeterlilik kavramı, “bireyin bir işi gerçekleştirebilmek için gerekli olan yeteneklere sahip olup olmadığına yönelik yargıları” olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1986: 94). Öz yeterlilik, “bireyin hedeflerine ulaşma ve zorlukların üstesinden gelme yetenekleriyle ilgili inançları” olarak ifade edilebileceği gibi (McCauley, Weymouth, Feinberg & Fosco, 2019: 29), “insanların yaşamlarını olumsuz etkileyen olayların üstesinden gelebilmelerine ve kendilerini motive edebilmelerine yönelik inançları” olarak da ifade edilmektedir (Vieira, Perin & Sampaio, 2018: 152).

Öz yeterlilik, bireyin bir görevi gerçekleştirebilmesine yönelik becerilerine olan inancını ifade etmektedir. Farklı bir deyişle öz yeterlilik, kişilerin hayatlarındaki olaylar üzerinde kontrol sahibi olabilmesine yönelik ihtiyaç duyulan motivasyon, bilişsel kaynaklar, duygusal kaynaklar ve davranışların harekete geçirilmesinde gerekli yeteneklere olan inançlarıyla ilgilidir (Bandura, 1994; Koballa & Crawley, 1985). Bu bağlamda öz yeterlilik inancı, zorluklar karşısında kişinin azmini arttırmakta ve amaçlara ulaşmak için yoğun çaba göstermesini sağlamaktadır (Bandura & Locke, 2003).

Öz yeterlilik inancı, kişilerin düşünce süreçlerini ve duygusal tepkilerini etkileyebilmektedir. Bireylerin öz yeterlilik düzeylerinin yüksek olması, zor işlerde, durumlarda ve faaliyetlerde duyguların daha sakin kalmasına katkı yapmaktadır. Yüksek öz yeterlilik hissi daha fazla çaba, ısrar ve esneklik anlamına gelmekte (Flannagan, 2007) ve öz yeterlilik düzeyi yüksek kişiler görevlerini büyük bir istekle gerçekleştirip daha çok çalışmakta, zor durumlarda daha dirençli olmakta ve buna bağlı olarak daha başarılı olmaktadır (Margolis & McCabe, 2003). Buna karşın düşük öz yeterliliğe sahip kişiler, görevlerinin ya da işlerinin gerçekte olduğundan daha zor olduğuna inanmaktadırlar. Bu düşünce, stres ve kaygı düzeyini yükseltmekte ve bireyin sorunu en iyi şekilde çözebilmesine yönelik gerekli olan bakiş açısını daraltmaktadır. Bundan dolayı öz yeterlilik bireylerin başarı düzeyleri üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Bu yaklaşım, kendi kendini doğrulayan bir kehanete dönüşmektedir. Öz yeterliliğin yüksek olması, kişinin performansının artmasına, performansının artması ise kendi yeteneklerine olan inancın artmasına neden olurken, öz yeterliliğin düşük olması ise başarısızlığa, o da daha az güven duygusu ve daha düşük motivasyona yol açmaktadır (Pajares, 2002).

Mesleki özdeşleşme ve öz yeterlilik arasındaki ilişki farklı alanlarda ele alınmıştır. Ancak bu ilişkinin doğasına yönelik birtakım belirsizlikler söz konusudur.

Bazı durumlarda öz yeterliliğin mesleki özdeşleşme üzerinde bir etkisi görülürken (Gushue, Clarke, Pantzer & Scanlan, 2006; Hsiao, Zhu & Chen, 2017; Wood & Charbonneau, 2018), bazı durumlarda ise mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerinde bir etkisinin olduğu görülmektedir (Eisele & Stake, 2008; Komarraju & Dial, 2014). Bu nedenle belirli bir alandaki öz yeterliliğin azalması, bir bireyin kendini o alandan geri çekmesine ve daha az özdeşleşmesine yol açıp açmayacağı veya bir alanla daha az özdeşleşmenin o alanda azalması öz yeterliliğe yol açıp açmayacağı çok net değildir.

İlgili literatür incelendiğinde mesleki özdeşleşme ile öz yeterlilik arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Farklı bir deyişle, mesleki özdeşleşme düzeyi yüksek olan bireylerin öz yeterliliklerinin de yüksek olduğu, mesleki özdeşleşme düzeyi düşük olan bireylerin ise öz yeterliliğinin de düşük olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir (Caricati ve ark., 2020; Finn & Frone, 2004; Harris & Cameron, 2005; Walumbwa & Hartnell, 2011).

Mesleki özdeşleşme ve öz yeterliliği birlikte ele alan bir çalışmada iki farklı model üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, mesleki özdeşleşme ile öz yeterlilik arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Bu doğrultuda hem mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerinde etkisi olduğu hem de öz yeterliliğin mesleki özdeşleşme üzerinde etkisi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Wood & Charbonneau, 2018). Ayrıca bu konuda gerçekleştirilen çalışmalar, bireylerin mesleki özdeşleşme düzeylerinin öz yeterliliklerine olumlu katkı yapacağı yönünde sonuçlar ortaya koymaktadır (Cameron ve ark., 2018; Fallatah, Laschinger & Read, 2017). Bu bilgiler ışığında geliştirilen hipotez aşağıda sunulmuştur.

H₂: Mesleki özdeşleşme öz yeterliliği olumlu yönde etkilemektedir.

Öz Yeterliliğin Psikolojik Dayanıklılık Üzerindeki Etkisi

Psikolojik dayanıklılık araştırmalarında içsel koruyucu faktörlerden biri olan öz yeterlilik, olumlu sonuçlar elde etmek ya da başarıya ulaşmak için gerekli eylemlerde bulunmaya ve organize etmeye yönelik kişilerin yeteneklerine ilişkin inançları olarak ifade edilmektedir (Arslan, 2015). Dolayısıyla yüksek öz yeterlilik inancı olumsuz durumlarla baş etmede bireyin psikolojik dayanıklılık düzeyine olumlu yansımaktadır (Schwarzer & Warner, 2013).

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar, bireyin öz yeterlilik inancının, psikolojik dayanıklılık düzeyine olumlu etki ettiğini göstermektedir (Arslan, 2015; Keye & Pid-

geon 2013; Lim & Han, 2016). Ayrıca bireylerin öz yeterlilik inançlarının artmasına bağlı olarak, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin de artacağı belirtilmektedir (Shekarey, Amiri & Sedaghat Rostami, 2010).

Walumbwa ve ark. (2008) öz yeterliliğin zorluklar ve engeller karşısında bireylerin duygusal tepkilerini ve psikolojik dayanıklılıklarını arttırdığını belirtmektedir. Benzer şekilde Pajares (1996) öz yeterlilik inancı ne kadar yüksek olursa, sabır, çaba ve psikolojik dayanıklılık düzeyinin de o derece yüksek olacağını ifade etmektedir. Belirli bir alanda öz yeterlilik duygusuna sahip olmak, yüksek hedefler belirlemeyi ve zorluklarla karşılaştığında mücadele etmeyi kolaylaştırabilmektedir. Farklı bir ifadeyle, öz yeterlilik inancının yüksek olması bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının da yüksek olması anlamına gelebilmektedir. Bu bilgiler ışığında geliştirilen hipotez aşağıda sunulmuştur.

H₃: *Öz yeterlilik psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkilemektedir.*

Öz Yeterliliğin Aracı Rolü

Psikolojik dayanıklılığın oluşmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Bu faktörler arasında yer alan mesleki özdeşleşme ve öz yeterlilik önemli bir belirleyici olabilmektedir. Mesleki özdeşleşme ve öz yeterlilik inancı, profesyonel turist rehberlerinin psikolojik dayanıklılığı üzerinde olumlu bir etki oluşturabilmektedir (Hirschi, 2012; Kalemci Tüzün ve ark., 2014; Pajares, 1996; Walumbwa ve ark., 2008). Aynı zamanda mesleki özdeşleşmenin ve öz yeterliliğin olumlu birer kişisel özellik olması ve aralarında pozitif ilişkinin olması (Caricati ve ark., 2020; Walumbwa & Hartnell, 2011) yine psikolojik dayanıklılığın artmasında veya azalmasında önemli bir unsur olarak görülebilmektedir. Mesleki özdeşleşme, psikolojik dayanıklılık ve öz yeterlilik arasındaki bu ilişkilerden hareketle dördüncü hipotez öz yeterliliğin aracı rolünün test edilmesi için oluşturulmuştur. Aracı hipotez geliştirilirken öz yeterliliğin “sosyal öğrenme kuramı”na dayandığı (Bandura, 1997) gerçeği temel alınmıştır. Bu kapsamda bireylerin bir alanda özdeşleşmeleri, o alandaki yeteneklerine olan inançları ile yakından ilişkili olmaktadır (Walumbwa & Hartnell, 2011). Öte taraftan sosyal öğrenme kuramı kapsamında ele alınan öz yeterlilik inancı, kişilerin engelleri aşmak için ne derece çaba harcayabileceklerini, güçlüklerle karşı ne derece dayanıklı olabileceklerini ve zor durumlarda kendilerini nasıl toparlayabileceklerini göstermekte ve bu olumsuzlukların giderilmesine katkı sağlamaktadır (Bandura, 1977; Pajares, 2002). Bu bilgiler ışığında geliştirilen hipotez aşağıda sunulmuştur.

H₄: *Mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz yeterliliğin aracı rolü vardır.*

YÖNTEM

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada mesleki özdeşleşme dışsal (bağımsız) değişken olarak incelenmiştir. Turist rehberlerin mesleki özdeşleşmelerinin ölçülmesinde Mael & Ashforth tarafından geliştirilen, altı ifadeden ve tek boyuttan oluşan örgütsel özdeşleşme ölçeğinden faydalanılmıştır. Ancak ölçeğin üç ifadesi örgütsel özdeşleşmeyi, diğer üç ifadesi ise mesleki özdeşleşmeyi ölçmektedir. Yapılan araştırmada yalnızca mesleki özdeşleşmeyi ölçen üç ifadeye yer verilmiştir (Mael & Ashforth, 1992).

Psikolojik dayanıklılık, araştırmada içsel (bağımlı) değişken olarak incelenmiştir. Turist rehberlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ölçülmesinde Maddi & Khoshaba tarafından geliştirilmiş olan “psikolojik dayanıklılık ölçeği III-R” kullanılmıştır. Ölçek bağlanma, kontrol ve meydan okuma olmak üzere üç boyuttan ve toplam 18 ifadeden oluşmaktadır. Her boyut, toplam altı ifadeyle ölçülmektedir (Maddi & Khoshaba, 2001).

Öz yeterlilik değişkeni ise araştırmada aracı değişken olarak incelenmiştir. Turist rehberlerin öz yeterlilik inançlarının ölçülmesinde Jerusalem & Schwarzer tarafından geliştirilmiş olan “genelleştirilmiş öz yeterlilik beklentileri ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, tek bir boyuttan ve 10 ifadeden oluşmaktadır (Jerusalem & Schwarzer, 1979).

Mesleki özdeşleşme, psikolojik dayanıklılık ve öz yeterlilik ölçekleri Likert-5’li ölçek olup, ölçekte yer alan ifadeler “Kesinlikle Katılmıyorum” (1), ile “Kesinlikle Katılıyorum” (5) arasında derecelendirilmiştir.

Mesleki özdeşleşme, psikolojik dayanıklılık ve öz yeterliliğe ilişkin ölçeklerin Türkçeye çevrilmesinde, alanında uzman kişilerden ve İngilizce öğretmenlerinden faydalanılmıştır. Anlamsal bakımdan orijinalinden farklı olmadığı anlaşılan ölçekler, araştırma kapsamında kullanılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem Büyüklüğü

Araştırma hipotezlerinin test edilmesi için gerekli olan verilerinin toplanmasında kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Nevşehir Rehberler Odası’na (NERO) bağlı profesyonel turist rehberleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. NERO ile gerçekleştirilen telefon görüşmesi neticesinde, 2020 yılında odaya bağlı toplam rehber sayısının 748 olduğu tespit edilmiştir. Ancak 748 rehberin 681’i eylemli turist rehberi olarak hizmet verirken; 67 rehber ise eylemsiz olarak görülmektedir. Bu durumda, 681 kişinin olduğu evren içinde minimum örneklem sayısı %95 güven aralığı ve %5 örnekleme hatası ile 246 olarak hesaplanmıştır.

tır (www.surveysystem.com, 2020). Sonuç olarak 256 rehberine ulaşılmış ve veriler toplanmıştır. Bu bağlamda araştırmamızın örneklemini kapsamında ulaşılan 256 rehberin yeterli olduğunu söylemek mümkündür (Altunışık, Çoşkun, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2012).

Araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, 256 profesyonel turist rehberinin 73'ü (%28.5) kadın, 183'ü (%71.5) ise erkektir. Profesyonel turist rehberlerinin çoğunluğunu 21-30 yaş arası (%46.1) genç rehberler oluşturmaktadır. Ayrıca 127'sinin (%49.6) evli, 129'unun (%50.4) ise bekâr olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeylerine yönelik sonuçlara bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun lisans eğitimi (%68.8) almış rehberlerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin sektörde çalışma sürelerine bakıldığında çoğunluğu 6-10 yıl arası (%36.3) mesleki deneyime sahiptir. Bunun yanı sıra profesyonel turist rehberlerinin çalışma şekline göre dağılımı incelendiğinde, çoğunluğunu serbest çalışan (%80.1) rehberlerin oluşturduğu görülmektedir.

Araştırma Verilerinin Toplanması ve Yapılan Analizler

Anketlerin uygulanabilmesi için 09.07.2020 tarih ve 2020/21 sayılı Etik Kurul İzni İğdır Üniversitesi'nden alınmıştır. Etik Kurul İzni'nin ardından, oluşturulan anket formunun profesyonel turist rehberleri tarafından nasıl algılandığını gözlemlemek amacıyla, 20 turist rehberi üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. Yapılan pilot çalışma neticesinde, turist rehberleri tarafından ifadelerin doğru anlaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Anketler, 10 Temmuz-30 Ağustos 2020 tarihleri arasında Nevşehir'de uygulanmıştır. Toplam 256 adet anket elde edilmiştir. Anket formlarının rehberlere uygulanmasında ise yüz yüze görüşme ve online anket tekniğinden yararlanılmıştır (Altunışık ve ark., 2012; Erkol Bayram, 2019; Gürbüz & Şahin, 2018). NERO'dan alınan bilgiler doğrultusunda online anketler WhatsApp aracılığı ile profesyonel turist rehberlerinin telefonlarına gönderilmiştir. Ayrıca NERO'ya bağlı turist rehberlerine mail aracılığıyla da anketler iletilmiştir. Anketlerin 179 tanesi yüz yüze görüşme tekniği ile; 77 tanesi ise online anket tekniği ile toplanmıştır.

Yapısal eşitlik modellemesini temel alarak analiz yapabilmek için öncelikli olarak bir teorinin olması gerekmektedir. Bir diğer deyişle, önerilen modelin yapı taşını teoriler oluşturmaktadır. Teoriler incelendikten sonraki aşama ise teoriyi yansıtacak bir yol şemasının kurulmasıdır. Yol şeması kurulduktan sonra, araştırma modelinin test edileceği örneklem belirlenmektedir. Araştırma modelini test edebilmek için doğrulayıcı faktör analizi, yol analizi, yapısal regresyon analizi veya değişim modeli analizi yapılmaktadır. Bu analizler

sonucunda, uyum iyiliği indeksleri değerlendirilmektedir. Son olarak ise araştırma modeli kabul veya reddedilmekte ya da araştırma modeli üzerinde düzeltme yapılarak model testi tekrar edilmektedir. Nihai olarak ise elde edilen sonuçlar raporlanmaktadır (Bayram, 2016; Gürbüz, 2019; Meydan & Şeşen, 2015).

Araştırma kapsamında bu adımlar dikkate alınarak, öncelikle keşfedici faktör analizi yapılmış ve doğrulayıcı faktör analizi ile ölçüm modeli doğrulanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini ölçmek için içsel tutarlılık analizi yapılmıştır. Mesleki özdeşleşme, psikolojik dayanıklılık ve öz yeterlilik arasındaki ilişkiler teoriler baz alınarak incelenmiş olup, mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz yeterliliğin aracı etkisi yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiştir. Aracılık testleri yapılırken Andrew F. Hayes'in çağdaş yaklaşımla ilgili görüşleri esas alınmış ve analizler bu doğrultuda yapılmıştır (Hayes, 2018). Bu bağlamda bir yazılım programı kullanılarak, mesleki özdeşleşme, psikolojik dayanıklılık ve öz yeterlilik değişkenleri arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin belirlenmesi için aracılık testi yapılmıştır. Aracı etkinin anlamlılığının belirlenmesinde ise Bootstrapping sonuçlarına bakılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında belirlenen analizlere başlamadan önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Normallik analizi sonucunda, verilerin çarpıklık değerlerinin -.447 ile .270 arasında; basıklık değerlerinin ise -1.206 ile .576 arasında değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1.5 değer aralığında olduğunu ve normallik varsayımını karşıladığını söylemek mümkün olmaktadır (Tabachnick & Fidell, 2013).

Ölçeklere ilişkin yapısal geçerliliği tespit etmek için temel bileşenler analizi ve direct oblimin eksen döndürmesi tekniği kullanılarak keşfedici faktör analizi (KFA) yapılmıştır. KFA sonucunda, ölçeklere ilişkin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik değerlerinin (mesleki özdeşleşme; .73, psikolojik dayanıklılık; .95 ve öz yeterlilik; .87) faktör analizi için yeterli olduğu saptanmıştır (Hair, Black, Babin & Anderson, 2013). Ayrıca Bartlett küresellik testinin anlamlı olması ($p < .001$) maddeler arasındaki korelasyon ilişkilerinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Hair ve ark., 2013). Öz değerlerin 1'den büyük olması durumunda faktörlerin oluşması sağlanmıştır. KFA sonucunda mesleki özdeşleşme, psikolojik dayanıklılık ve öz yeterlilik ölçeklerine dair tek faktörlü bir sonuç elde edilmiştir. Yamaç serpinti grafiği ve faktörlerin açıkladığı varyanslar incelenmiş ve ölçeklerin faktör yapılarının uygun olduğu görülmüştür. Ancak psiko-

lojik dayanıklılık ölçeğinden beş madde .30'dan düşük faktör yüküne sahip olduğu için çıkartılmıştır. Ölçeklere ilişkin KFA sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

temel alınarak değerlendirilmektedir. Tablo 2'de yapısal eşitlik modelinin uyumuna yönelik en sık kullanılan istatistiksel değerler, iyi uyum ve kabul

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

	Maddeler	Faktör Yükleri	Öz Değerler	Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi %	KMO Örneklem Yeterlilik Değeri	Bartlett Küresellik Testi
Mesleki Özdeşleşme	MÖ3	.904				
	MÖ2	.891				
	MÖ1	.869	2.366	78.872	.732	.000
Psikolojik Dayanıklılık	PDB4	.824				
	PDK1	.821				
	PDMO3	.776				
	PDK6	.765				
	PDK4	.762				
	PDMO6	.758				
	PDB1	.746				
	PDB6	.740				
	PDK5	.737				
	PDMO5	.728	7.238	55.674	.952	.000
	PDK3	.710				
	PDB5	.656				
	PDB3	.655				
Öz Yeterlilik	ÖY9	.772				
	ÖY5	.759				
	ÖY4	.741				
	ÖY7	.700				
	ÖY6	.680				
	ÖY2	.670				
	ÖY8	.663	4.602	46.019	.879	.000
	ÖY1	.650				
	ÖY3	.593				
	ÖY10	.516				

Ölçeklere ilişkin açıklanan toplam varyanslara bakıldığında (mesleki özdeşleşme; %78.872, psikolojik dayanıklılık; %55.674 ve öz yeterlilik; %46.019) yeterli düzeyde olduğu görülmektedir. Nitekim KFA'da; çok boyutlu ölçeklerin toplam açıklanan varyans oranının en az %50, tek boyutlu ölçeklerin en az %30 olması önerilmektedir (Gürbüz & Şahin, 2018). Elde edilen sonuçlar ise ölçeklerin geçerliliklerine işaret etmektedir.

Yapısal eşitlik modellemesi temel alınarak yapılan analizlerin değerlendirilebilmesi için uyum indekslerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bir modelin veri ile uyumluluğu ya da uyumsuzluğu "genel model uyumu, karşılaştırmalı uyum indeksleri, mutlak uyum indeksleri, koruyucu uyum indeksleri, artık temelli uyum indeksi ve model karşılaştırma uyum indeksleri"

edilebilir uyum değerleri ile birlikte verilmiştir (Gürbüz, 2019; Meydan & Şeşen, 2015).

Tablo 2'de verilen uyum indeks değerleri dikkate alınarak, ölçüm modelinin birincil seviye tek faktörlü yapısı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermiştir. Bu nedenle de maksimum likelihood hesaplama yöntemi kullanılmıştır. DFA sonucunda faktör yapılarına dair elde edilen uyum indeks değerleri Tablo 3'te detaylandırılmıştır. Bununla birlikte ölçeklere ilişkin birleşim-ayrışım geçerliliği yapılmıştır. Güvenilirliğe yönelik ise alfa kat sayısına yer verilmiştir. Tablo 3'te birleşim geçerliliği ve güvenilirlik analizi sonuçları, Tablo 4'te ise ayrışım geçerliliği sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler

Ölçüm (Uyum İstatistiği)	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
Genel Model Uyum		
(χ^2/df)	≤ 3	$\leq 4-5$
Karşılaştırmalı Uyum İndeksleri		
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90
NNFI(TLI)	≥ 0.95	0.94-0.90
IFI	≥ 0.95	0.94-0.90
CFI	≥ 0.95	0.94-0.90
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08
Mutlak Uyum İndeksleri		
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.80

Kaynak: Anderson & Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh & Hocevar, 1988; Sümer, 2000; Tabachnick & Fidell, 2013.

Doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen uyum indeks değerleri, önerilen modelin veri ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Mesleki özdeşleşme ölçeğine yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen faktör yükleri .86 ile .78 arasında; psikolojik dayanıklılık ölçeğine yönelik elde edilen faktör yükleri .81 ile .62 arasında ve öz yeterlilik ölçeğine yönelik elde edilen faktör yükleri ise .83 ile .61 arasında değişmektedir. Faktör yükleri dikkate alındığında, kritik değer olan 0.50'den büyük olduğu görülmektedir (Hair ve ark., 2013).

Ayrışım geçerliliğinin sağlanabilmesi için ise AVE değerlerinin kareköklerinin faktörler arası korelasyondan büyük olması gerekmektedir (Gürbüz, 2019). Tablo 4'e göre; elde edilen sonuçlar incelendiğinde AVE değerlerinin kareköklerinin (0.830; 0.721; 0.728) faktörler arasındaki korelasyondan büyük çıktığı görülmektedir. Bu durumda tüm değişkenlere ilişkin ayrışım geçerliliğinin sağlandığını söylemek mümkündür.

Tablo 3: Ölçüm Modeli Sonuçları

Mesleki Özdeşleşme (1) - Psikolojik Dayanıklılık (2) - Öz Yeterlilik (3)		
Ölçüm (Uyum İstatistiği)	Değerler	Sonuç
(χ^2/df)	1.682	İyi Uyum
NFI	.901	Kabul Edilebilir Uyum
NNFI(TLI)	.931	Kabul Edilebilir Uyum
IFI	.939	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	.938	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	.052	İyi Uyum
GFI	.868	Kabul Edilebilir Uyum
AGFI	.842	Kabul Edilebilir Uyum
(1) AVE	(2) AVE	(3) AVE
0.69	0.52	0.53
(1) CR	(2) CR	(3) CR
0.78	0.93	0.92
(1) Cronbach's Alpha	(2) Cronbach's Alpha	(3) Cronbach's Alpha
86.5	93.3	86.4

Tablo 3'teki değerlere göre; en düşük AVE değeri 0.52; en düşük CR değeri ise 0.78 çıkmıştır. Dolayısıyla birleşim geçerliliğine ilişkin gerekli olan değerlerin sağlandığı (CR>0.70; AVE>0.50) ve bu değerlerin kabul edilebilir oldukları görülmektedir (Fornell & Larcker, 1981).

Tablo 3 incelendiğinde ölçeklere ilişkin Alpha değerleri (mesleki özdeşleşme; 0.86, psikolojik dayanıklılık; 0.93 ve öz yeterlilik; 0.86) görülmektedir. Bu doğrultuda elde edilen iç tutarlılık değerleri 0.70'ten büyük olduğu için ölçeklerin güvenilirlik düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkün olmaktadır (Pallant, 2017).

Tablo 4. Ayrışım Geçerliliğine Yönelik Sonuçlar

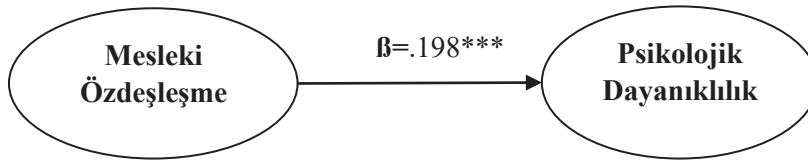
	Mesleki Özdeşleşme	Mesleki Özdeşleşme	Mesleki Özdeşleşme
Mesleki Özdeşleşme	.830*		
Psikolojik Dayanıklılık	.189	.721*	
Öz Yeterlilik	.204	.348	.728*

*AVE değerlerinin karekökü

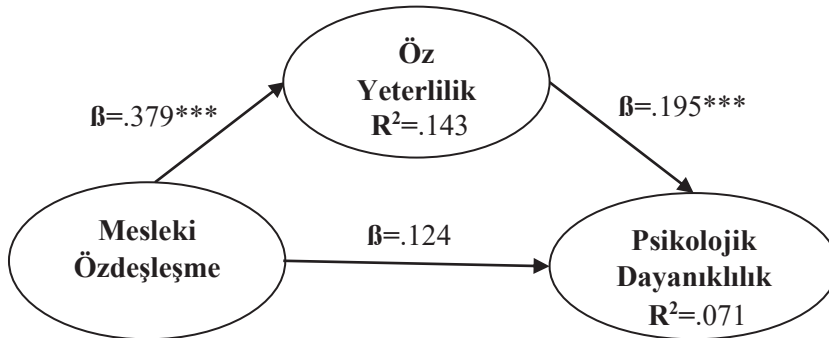
Aracı etkinin istatistiksel olarak hesaplanmasına yönelik; geleneksel yaklaşım olarak da bilinen Baron ve Kenny'nin nedensellik yaklaşımı ve çağdaş yaklaşım olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır. Ancak oldukça popüler olan geleneksel yaklaşıma önemli eleştiriler getirilmiştir. Üç farklı hipotezin desteklenmesi ile aracı etkiye karar verilmesi, tam ve kısmi aracı tabirlerinin tartışmalı olması, Sobel testinin katı ve güvenilirliği düşük bir test olması geleneksel yaklaşıma getirilen eleştirilerin bazılarıdır (Gürbüz, 2019; Hayes, 2018). Dolayısıyla bu araştırma kapsamında çağdaş yaklaşım benimsenmiştir.

olmadığı test edilmiştir. Araştırmanın ikinci modelinde ise mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerinde, öz yeterliliğin psikolojik dayanıklılık üzerinde etkisinin olup olmadığı ve öz yeterliliğin mesleki özdeşleşme ve psikolojik dayanıklılık ilişkisindeki aracı etkisi test edilmiştir. Birinci ve ikinci model Şekil 1'de gösterilmiştir.

Araştırma kapsamında oluşturulan birinci modelde ilişkin uyum değerleri ($\chi^2/df=1.817$, $NFI=.920$, $NNFI(TLI)=.956$, $IFI=.962$, $CFI=.962$, $RMSEA=.057$, $GFI=.919$, $AGFI=.894$) önerilen modelin veri ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Birinci modelin veri ile uyumu sağlandıktan sonra değişkenler arası ilişkilerin anlamlılığı ve Beta katsayıları incelenmiştir. Mesleki özdeşleşme psikolojik dayanıklılığı ($p<0.05$; $\beta=.198$) doğrusal yönde etkilemektedir. Başka bir ifadeyle mesleki özdeşleşmede meydana gelen bir birimlik değişim psikolojik dayanıklılık üzerinde 0.198 oranında değişim oluşturmaktadır. Buna göre; mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerinde küçük düzeyde bir etkisi görülmektedir. Böylelikle araştırma

$\chi^2/df=1.817$ $NFI=.920$ $NNFI(TLI)=.956$ $IFI=.962$ $CFI=.962$ $RMSEA=.057$ $GFI=.919$ $AGFI=.894$

$\chi^2/df=1.609$ $NFI=.908$ $NNFI(TLI)=.939$ $IFI=.945$ $CFI=.945$ $RMSEA=.049$ $GFI=.873$ $AGFI=.847$

Not: *** $p<0.05$

Şekil 1. Aracılık Etkisinin Test Edilmesi İçin Kurulan Birinci ve İkinci Model

Çağdaş yaklaşım benimsenerek ve yapısal eşitlik modellemesinden (YEM) yararlanılarak profesyonel turist rehberlerinin mesleki özdeşleşmelerinin psikolojik dayanıklılık üzerine etkisinde öz yeterliliğin aracı etkisi analiz edilmiştir. Bu kapsamda iki farklı modelden yararlanılmıştır. Birinci modelde mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerinde bir etkisi olup

kapsamında geliştirilen H_1 hipotezinin kabul edildiğini söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamında oluşturulan ikinci modelde ilişkin uyum değerleri ($\chi^2/df=1.609$, $NFI=.908$, $NNFI(TLI)=.939$, $IFI=.945$, $CFI=.945$, $RMSEA=.049$, $GFI=.873$, $AGFI=.847$) önerilen modelin veri ile

uyumlu olduğunu göstermektedir. Böylelikle aracılık etkisinin test edilmesine yönelik oluşturulan ikinci modelin veri ile uyumu sağlanmaktadır. İkinci modelin veri ile uyumu sağlandıktan sonra ilişkilerin anlamlılığı kontrol edilmiş ve Beta katsayıları incelenmiştir. Bu kapsamda mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir ($p>0.05$). Ancak mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerinde ($p<0.05$; $\beta=.379$) doğrusal yönde bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, mesleki özdeşleşmede meydana gelen bir birimlik değişim öz yeterlilikte üzerinde 0.379 oranında değişim oluşturmaktadır. Aynı şekilde öz yeterlilik psikolojik dayanıklılığı ($p<0.05$; $\beta=.195$) doğrusal yönde etkilemektedir. Diğer bir deyişle, öz yeterlilikteki bir birimlik değişim psikolojik dayanıklılıkta 0.195 oranında değişim oluşturmaktadır. Buna göre; mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerinde orta düzeyde bir etkisi görülürken, öz yeterliliğin psikolojik dayanıklılık üzerinde küçük düzeyde bir etkisi görülmektedir. Bu kapsamda geliştirilen H_2 ve H_3 hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca ikinci modele ilişkin açıklanan varyans oranlarına bakıldığında, mesleki özdeşleşme psikolojik dayanıklılığın %07'sini, öz yeterliliğin ise %14'ünü açıklamaktadır.

Araştırma kapsamında mesleki özdeşleşme psikolojik dayanıklılık ilişkisinde öz yeterliliğin aracı etkisini belirlemek amacıyla toplam, doğrudan, dolaylı etkiler ve bootstrapping güven aralığına bakılmıştır. Bu nedenle aracı etki, Gürbüz'ün (2019) ve Meydan & Şeşen'in (2015) de belirttiği gibi standardize edilmiş toplam, doğrudan ve dolaylı etkiler üzerinden incelenmiş ve yüzdelik yöntem ile elde edilmiş bootstrapping güven aralığına ilişkin sonuçlar üzerinden değerlendirilmiştir. Bununla ilgili sonuçlar Tablo 5'te detaylandırılmıştır.

elde edilen sonuçlar mesleki özdeşleşme ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkide öz yeterliliğin aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında geliştirilen H_4 hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerine etkisinde öz yeterliliğin aracı etkisinin test edilmesine yönelik dört hipotez geliştirilmiştir. Yapılan analizler neticesinde araştırmanın amacına yönelik oluşturulan hipotezlerin tümü kabul edilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın teorik açıdan ve pratik açıdan sağladığı katkılar benzer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılarak tartışılmış ve araştırmacılara bazı öneriler sunulmuştur.

Turist rehberliğinde, insan ilişkileri ve çalışma şartları oldukça yoğun olmaktadır. Bu nedenle rehberlerin sahip olduğu bazı özellikler mesleği icra ederken ön plana çıkmaktadır. Araştırma kapsamında ilk olarak turist rehberlerinin mesleki özdeşleşmelerinin psikolojik dayanıklılık üzerinde olumlu bir etkisinin olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu sonuç, alanyazındaki Kalemci Tüzün ve ark. (2014), Kirk & Wall (2010), Luthans ve ark. (2007) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile de benzerlik göstermektedir. Diğer bir ifadeyle mesleki özdeşleşmesi yüksek olan rehberlerin yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip olduğu saptanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen önemli sonuçlardan biri ise rehberlerin meslekleriyle özdeşleşmesi ile öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiye yöneliktir. Yapılan

Tablo 5. Ön Yükleme Testi Sonuçları

	Toplam Etkiler	Doğrudan Etkiler	Dolaylı Etkiler	Bootstrapping (Alt-Üst Sınır)	
	Mesleki Özdeşleşme	Mesleki Özdeşleşme	Mesleki Özdeşleşme	Mesleki Özdeşleşme	Mesleki Özdeşleşme
Psikolojik Dayanıklılık	.197	.124	.074	.023	.150

Modele ilişkin dolaylı etkinin anlamlılığını belirlemek için 5.000 örnekleme ile bootstrapping testi yapılmış ve bootstrapping katsayısı ve %95 güven aralığı ile çalışılmıştır. Bootstrapping testi sonuçlarına göre; mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerine etkisinde öz yeterliliğin dolaylı etkisinin olduğu saptanmıştır ($\beta=.074$; %95 CI; [0.023, 0.150]; $p<0.01$). Analiz sonuçlarına göre; güven aralığı değerlerinin sıfırı içermemesi nedeniyle öz yeterliliğin aracılık etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle,

analizler sonucunda, mesleki özdeşleşmenin öz yeterlilik üzerinde olumlu bir etkisi ortaya çıkmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar değerlendirildiğinde ise alanyazındaki çalışmaların sonuçlarının desteklediği görülmektedir (Cameron ve ark., 2018; Caricati ve ark., 2020; Eisele & Stake, 2008; Fallatah ve ark., 2017; Finn & Frone, 2004; Harris & Cameron, 2005; Komarraju & Dial, 2014; Walumbwa & Hartnell, 2011; Wood & Charbonneau, 2018). Genel bir çıkarımla, mesleki özdeşleşmenin profesyonel turist rehberlerinin öz yeterliliklerini doğrusal

yönde etkilediğini, yani meslekleriyle yüksek düzeyde özdeşleme sağlayan rehberlerin öz yeterliliklerinin de yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma sonucunda elde edilen diğer önemli bulgu ise öz yeterlilik ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiye yöneliktir. Yapılan analizler sonucunda, öz yeterliliğin psikolojik dayanıklılık üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu bulgulanmıştır. Ulaşılan bu sonuçların alanyazınla da benzerlik gösterdiği görülmektedir (Arslan, 2015; Keye & Pidgeon 2013; Lim & Han, 2016; Pajares, 1996; Schwarzer & Warner, 2013; Shekarey ve ark., 2010; Walumbwa ve ark., 2008). Bu sonuçlar, öz yeterliliğin profesyonel turist rehberlerinin psikolojik dayanıklılıklarını doğrusal yönde etkilediğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, öz yeterliliği yüksek olan rehberlerin psikolojik dayanıklılıklarının da yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmanın sağladığı en önemli katkı ise aracı etkiye yönelik elde edilen sonuçlardır. Bu kapsamda mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz yeterliliğin aracı rolünün olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, mesleğiyle özdeşleşmiş ve öz yeterliliğe sahip olan profesyonel turist rehberlerinin, psikolojik dayanıklılık açısından da olumlu anlamda geliştiklerini söylemek mümkündür. Sadece mesleki özdeşleşmenin ya da öz yeterliliğin değil, saptanmış olan bu iki değişken arasındaki ilişkinin de turist rehberlerinin psikolojik dayanıklılıklarına olumlu katkı sağladığı görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde ise araştırma kapsamında oluşturulan modelin kendini doğrulaması alanyazına önemli bir katkı niteliğindedir.

Araştırmanın teorik katkılarının yanında seyahat acenteleri, turistler ve profesyonel turist rehberleri açısından da katkılarından söz etmek mümkündür. İlk olarak turist rehberliğinin zor fiziksel ve psikolojik koşullar altında yapılan bir meslek olduğu düşünüldüğünde, rehberlerin strese ve olumsuzluklara karşı dayanıklı olması, hatta bunların üstesinden gelmesi gerekmektedir. Bu durum ise psikolojik dayanıklılık kavramı ile açıklanmaktadır. Yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip olan profesyonel turist rehberleri tur süresince strese karşı dayanıklı olabilmekte ve yaşanan olumsuzlukları telafi edebilmektedir. Stresli ve olumsuzların üstesinden gelemeyen rehberler ise psikolojik dayanıklılıklarının düşük olması nedeniyle tur süresince birtakım sıkıntılar yaşayabilmekte, zamanla mesleğe yabancılaşabilme ve hatta tükenebilmektedirler. Bu nedenle profesyonel turist rehberlerinin yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip olması kaliteli bir rehberlik hizmetinin verilmesine katkı sağlamaktadır. Bu aşamada psikolojik dayanıklılık tek başına yeterli değildir. Turist rehberinin mesleğine olan bağlılığı, bu mesleği iyi bir

şekilde yapabileceğine olan inancı psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkilemektedir. Bir diğer deyişle mesleki özdeşleşme ve öz yeterliliğin psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Turist rehberinin sahip olduğu bu özellikler turistlere ve dolayısıyla seyahat acentelerine olumlu yönde yansımaktadır. Bu olumlu sonuçlar ise turist rehberlerinin işgücü devamlılığını arttırmakta ve acenteler tarafından tercih edilen bir rehber olmalarına katkı sağlamaktadır.

Yapılan bu araştırma Nevşehir Rehberler Odası'na üye olan profesyonel turist rehberleri ile sınırlıdır. Ayrıca anket çalışmasının kesitsel bir zaman diliminde yapılmış olması diğer bir sınırlılığı oluşturmaktadır. Bu sınırlılıklar doğrultusunda araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur. İleride yapılacak olan çalışmalarda otel çalışanları, seyahat acentesi çalışanları ya da turizmle ilgili diğer paydaşlar örneklem olarak seçilebilir. Farklı evrenler üzerinde çalışma yapılması farklı veya benzer sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabilir. Demografik özellikler dikkate alınarak yapılan farklılık analizleri daha detaylı bilgiler ortaya çıkarabilir. Ayrıca ilgili değişkenler kullanılarak düzenleyici etki incelenebilir. Bunun yanında araştırmaya konu olan değişkenlerin mesleki bağlılık, stres, tükenmişlik, öz güven vb. kavramlarla birlikte incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Anderson, J. C. & Gerbing, D. W. (1984). The Effect of Sampling Error on Convergence, Improper Solutions, and Goodness-of-fit Indices for Maximum Likelihood Confirmatory Factor Analysis, *Psychometrika*, 49(2), 155-173.
- Arslan, G. (2015). Ergenlerde Psikolojik Sağlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(44), 73-82.
- Ashforth, B. E. & Mael, F. (1989). Social Identity Theory and the Organization, *Academy of Management Review*, 14(1), 20-39.
- Ashforth, B. E., Joshi, M., Anand, V. & O'Leary-Kelly, A. M. (2013). Extending the Expanded Model of Organizational Identification to Occupations, *Journal of Applied Social Psychology*, 43(12), 2426-2448.
- Bandura, A. & Locke, E. A. (2003). Negative Self-efficacy and Goal Effects Revisited, *Journal of Applied Psychology*, 88, 87-99.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundation of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*, Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy, V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior* (pp. 71-81), Academic Press, New York.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*, Freeman Barbuto, New York.
- Bayram, N. (2016). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Amos Uygulamaları*, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Cameron, J. E., Voth, J., Jaglal, S. B., Guilcher, S. J., Hawker, G. & Salbach, N. M. (2018). "In this together": Social Identification Predicts Health Outcomes (via self-efficacy) in a Chronic Disease Self-management Program, *Social Science & Medicine*, 208, 172-179.
- Caricati, L., Panari, C. & Melleri, M. (2020). Group Identification and Self-efficacy Associated with Quality of Life in Emergency Medical Services Volunteers: A Cross-sectional Investigation, *Journal of Applied Social Psychology*, 50, 476-488.
- Cole, D. A. (1987). Utility of Confirmatory Factor Analysis in Test Validation Research, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(4), 584-594.
- Crowley, B. J., Hayslip, B. & Hobdy, J. (2003). Psychological Hardiness and Adjustment to Life Events in Adulthood, *Journal of Adult Development*, 10(4), 237-248.
- Çolakoğlu, O. E., Efendi, E. & Epik, F. (2014). *Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ehtiyar, V. R., Ünal, C. & Oluk, P. (2019). Turist Rehberlerinin Psikolojik Dayanıklılığının Psikolojik İyi Oluş ve Yaşam Kalitesi Üzerindeki İlişkinde İyimserliğin Aracılık Rolü, II. Turizm Rehberliği Kongresi, Aydın.
- Eisele, H. & Stake, J. (2008). The Differential Relationship of Feminist Attitudes and Feminist Identity to Self-efficacy, *Psychology of Women Quarterly*, 32, 233-244.
- Erdoğan, İ. (1980). *İşletmelerde Kişi Değerlemede Psikoteknik*, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- Erkol Bayram, G. (2019). Turist Rehberlerinde Duygusal Zekâ, Motivasyon, Performans İlişkisi, *Turizm Akademik Dergisi*, 6(2), 43-59.
- Fallatah, F., Laschinger, H. K. & Read, E. A. (2017). The Effects of Authentic Leadership, Organizational Identification, and Occupational Coping Self-efficacy on New Graduate Nurses' Job Turnover Intentions in Canada, *Nursing Outlook*, 65(2), 172-183.
- Finn, K. V. & Frone, M. R. (2004). Academic Performance and Cheating: Moderating Role of School Identification and Self-efficacy, *The Journal of Educational Research*, 97(3), 115-121.
- Flannagan, J. S. (2007). *A Study of Student Achievement Based on Autonomous Learning and Self-efficacy*, (Unpublished Doctoral Dissertation), Regent University, Virginia.
- Foote, N. N. (1951). Identification as the Basis for a Theory of Motivation, *American Sociology Review*, 16(1), 14-21.
- Foreman, P. & Whetten, D. A. (2002). Members' Identification with Multiple-Identity Organizations, *Organization Science*, 13(6), 618-635.
- Fornell, C. & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error, *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Garmezy, N. (1991). Resiliency and Vulnerability to Adverse Developmental Outcomes associated with Poverty, *American Behavioral Scientist*, 34(4), 416-430.
- Gushue, G. V., Clarke, C. P., Pantzer, K. M. & Scanlan, K. R. (2006). Self-efficacy, Perceptions of Barriers, Vocational Identity, and the Career Exploration Behavior of Latino/A High School Students, *The Career Development Quarterly*, 54(4), 307-317.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Gürbüz, S. (2019). *Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis*, Pearson Education Limited, Harlow.
- Hanton, S., Evans, L. & Neil, R. (2003). Hardiness and the Competitive Trait Anxiety Response, *Anxiety, Stress and Coping*, 16(2), 167-184.
- Harris, G. E. & Cameron, J. E. (2005). Multiple Dimensions of Organizational Identification and Commitment as Predictors of Turnover Intentions and Psychological Well-Being. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne Des Sciences Du Comportement*, 37(3), 159-169.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation and Conditional Process Analysis*, The Guilford Press, New York.
- Hirschi, A. (2012). Callings and Work Engagement: Moderated, Occupational Identity and Occupational Self-efficacy, *Journal of Counseling Psychology*, 59(3), 479-485.
- Hsiao, B., Zhu, Y. Q. & Chen, L. Y. (2017). Untangling the Relationship Between Internet Anxiety and Internet Identification in Students: The Role of Internet Self-efficacy, *Information Research: An International Electronic Journal*, 22(2), 1-17.
- Jerusalem, M. & Schwarzer, R. (1979). The General Self-efficacy Scale.
- Just, H. D. (1999). *Hardiness: Is It Still a Valid Concept?*, (Unpublished Doctoral Dissertation), St. Edwards University, Texas.
- Kalemci Tüzün, İ., Çetin, F. & Basım, H. N. (2014). Çalışanların Özdeşleşme Kaynaklarının Psikolojik Dayanıklılık ve İş Performansı ile Etkileşimleri, 2. Örgütsel Davranış Kongresi, Kayseri.
- Kavi, E. & Karakale, B. (2018). Çalışan Psikolojisi Açısından Psikolojik Dayanıklılık, Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 7(17), 55-77.
- Keye, M. D. & Pidgeon, A. M. (2013). Investigation of the Relationship Between Resilience, Mindfulness and Academic Self-efficacy, *Open Journal of Social Sciences*, 1(6), 1-4.
- Kirk, J. & Wall, C. (2010). Resilience and Loss in Work Identities: A Narrative Analysis of Some Retired Teachers' Work-Life Histories, *British Educational Research Journal*, 36(4), 627-641.
- Klag, S. & Bradley, G. (2004). The Role of Hardiness in Stress and Illness: An Exploration of the Effect of Negative Affectivity and Gender, *British Journal of Health Psychology*, 9, 137-161.
- Kline, R. B. (2010). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, The Guilford Press, New York.
- Koballa, T. R. & Crawley, F. E. (1985). The Influence of Attitude on Science Teaching and Learning, *School Science and Mathematics*, 85(3), 222-232.
- Kobasa, S. C. (1979). Personality and Resistance to Illness, *American Journal of Community Psychology*, 7(4), 413-423.
- Kobasa, S., Maddi, S. R. & Kahn, S. (1982). Hardiness and Health: A Prospective Study, *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 168-177.
- Komaraju, M. & Dial, C. (2014). Academic Identity, Self-efficacy and Self-esteem Predict Self-determined Motivation and Goals, *Learning and Individual Differences*, 32, 1-8.
- Lim, S. H. & Han, S. S. (2016). A Predictive Model on North Korean Refugees' Adaptation to South Korean Society: Resilience in Response to Psychological Trauma, *Asian Nursing Research*, 10(2), 164-172.
- Loi, R., Hang-Yue, N. & Foley, S. (2004). The Effect of Professional Identification on Job Attitudes: A Study of Lawyers in Hong Kong, *Organizational Analysis*, 12(2), 109-128.
- Luthans, F., Avey, J. B., Avolio, B. J., Norman, S. & Combs, G. (2006). Psychological Capital Development: Toward a Micro-Intervention, *Journal of Organizational Behavior*, 27, 387-393.
- Luthans, F., Youssef, C. M. & Avolio, B. J. (2007). *Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge*, Oxford University Press, New York.
- Maddi, S. R. & Khoshaba, D. M. (2001). *Personal Views Survey*, Hardiness Institute.
- Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L., Persico, M. & Brow, M. (2006). The Personality Construct of Hardiness III: Relationships with Repression, Innovativeness, Authoritarianism and Performance, *Journal of Personality*, 74(2), 575-598.
- Mael, F. & Ashforth, B. E. (1992). Alumni and Their Alma Mater: A Partial Test of the Reformulated Model of Organizational Identification, *Journal of Organizational Behavior*, 13(2), 103-123.
- Margolis, H. & McCabe, P. P. (2003). Self-efficacy a Key to Improving the Motivation of Struggling Learners, *Preventing School Failure*, 47(4), 162-169.
- Marsh, H. W., Hocevar, D. (1988). A New, More Powerful Approach to Multitrait-Multimethod Analyses: Application of Second-Order Confirmatory Factor Analysis, *Journal of Applied Psychology*, 73(1), 1-30.

- McCauley, D. M., Weymouth, B. B., Feinberg, M. E. & Fosco, G. M. (2019). Evaluating School and Peer Protective Factors in the Effects of Interparental Conflict on Adolescent Threat Appraisals and Self-efficacy, *Journal of Adolescence*, 71, 28-37.
- Meydan, C. H. & Şeşen, H. (2015). Yapısal Eşitlik Modellemesi Amos Uygulamaları, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Pajares, F. (1996). Self-efficacy Beliefs in Academic Settings. *Review of Educational Research*, 66(4), 543-578.
- Pajares, F. (2002). Overview of Social Cognitive Theory and Self-efficacy. Erişim Adresi: <https://www.uky.edu/~eushe2/Pajares/eff.html> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2020).
- Pallant, J. (2017). SPSS Kullanma Kılavuzu SPSS ile Adım Adım Veri Analizi, (Çev.: Sibel Balcı & Berat Ahi), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Saltık, Z. & Kızılrnak, İ. (2020). Profesyonel Turist Rehberlerinde Stres Yönetimi ve Psikolojik Dayanıklılığın Ölçülmesi, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 53-70.
- Sample Size Calculator. Erişim Adresi: <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm> (Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2020).
- Schwarzer, R. & Warner, L. M. (2013). Perceived Self-efficacy and Its Relationship to Resilience, S. Prince-Embury & D. H. Saklofske (Ed.), *In Resilience in Children, Adolescents and Adults* (pp. 139-150), Springer, New York.
- Serrao, C., Duarte, I., Castro, L. & Teixeira, A. (2021). Burnout and Depression in Portuguese Healthcare Workers during the COVID-19 Pandemic-The Mediating Role of Psychological Resilience, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(636), 1-13.
- Shekarey, A., Amiri, F. & Sedaghat Rostami, M. (2010). The Relation of Self-efficacy and Hardiness with the Education Progression Among the Sophomore Girl Students in a High School in Aleshtar City, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 1905-1910.
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*, Pearson Education Limited, Boston.
- Trybou, J., Gemmel, P., Pauwels, Y., Henninck, C. & Clays, E. (2013). The Impact of Organizational Support and Leader-member Exchange on the Work-related Behaviour of Nursing Professionals: The Moderating Effect of Professional and Organizational Identification, *Journal of Advanced Nursing*, 70(2), 373-382.
- Turan, N. (2020). An Investigation of the Effects of an Anger Management Psychoeducation Programme on Psychological Resilience and Affect of Intensive Care Nurses, *Intensive and Critical Care Nursing*, 61(2020), 1-9.
- Vieira, V. A., Perin, M. G. & Sampaio, C. H. (2018). The Moderating Effect of Managers' Leadership Behavior on Salespeople's Self-efficacy, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 40, 150-162.
- Walumbwa, F. O. & Hartnell, C. A. (2011). Understanding Transformational Leadership-employee Performance Links: The Role of Relational Identification and Self-efficacy, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(1), 153-172.
- Walumbwa, F. O., Avolio, B. J. & Zhu, W. (2008). How Transformational Leadership Weaves Its Influence on Individual Job Performance: The Role of Identification and Efficacy Beliefs, *Personnel Psychology*, 61(4), 793-825.
- Wood, V. M. & Charbonneau, D. (2018). Gender, Self-efficacy and Warrior Identification in Canadian Army Personnel, *Journal of Gender Studies*, 27(7), 747-758.

Destek Bilgisi: Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde herhangi bir bireyden ya da kurumdan aynı ya da nakdi bir yardım/destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turizm Akademik Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışmada veri toplama süreci 10 Temmuz-30 Ağustos 2020 tarihlerinde tamamlanmış olup, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı TR Dizin Etik Kurul Kriterleri 1 Ocak 2020 tarihinde ilan edilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma, üç yazarın katkısı ile hazırlanmıştır. Katkı oranları;

1. Yazar = 34%
2. Yazar = 33%
3. Yazar = 33%

Extensive Summary

The Mediating Role of Self-Efficacy on the Impact of Occupational Identification on Psychological Resilience: An Application for Tourist Guides

Ezgi KIRICI TEKELİ, Mehmet TEKELİ*,
Aziz Gökhan ÖZKOÇ

INTRODUCTION

Professional tourist guide service constitutes an important place in the tourism sector. Professional tourist guiding is seen as an attractive profession on the one hand and requires hard work on the other hand. A number of negativity in the profession requires high psychological resilience of professional tourist guides who perform the profession. Many factors play a role in the development of psychological resilience. Occupational identification and self-efficacy, which are among these factors, can be an important determinant. Occupational identification resulting from adoption, attachment and a sense of belonging, and self-efficacy belief, which is related to having the skills necessary to practice a profession, can affect the psychological resilience of professional tourist guides. At the same time, the fact that occupational identification and self-efficacy are positive personal characteristics and positive relationships between them can also have an effect on psychological resilience.

When studies on psychological resilience are examined in the literature, studies in different fields are encountered. Although some of these studies are in the field of tourism, it is seen that there are limited studies on professional tourist guides. Furthermore, the fact that occupational identification and self-efficacy are important features in the guidance profession and that these concepts are considered to be related to psychological resilience makes it important to conduct this study. In addition, the fact that there is no study in which all relevant concepts are discussed together has been an important step to fill a gap in the literature. In this context, it is aimed to determine whether self-efficacy has a mediating role on the effect of occupational identification on psychological resilience. In line with this purpose, firstly, the concepts of occupational identification, psychological resilience and self-efficacy were discussed in line with the literature and the theoretical background between the concepts was presented. Afterwards, the method part of the research was included in detail, and the research was completed with the findings and conclusion section.

* Corresponding author at: Independent Researcher,
E-Mail Address: tekelimehmet@hotmail.com.

METHOD

In order to learn the information about the variables determined in the study by questionnaire, quantitative method was preferred. In addition, the research is designed as an explanatory research. Occupational identification was examined as an exogenous (independent) variable in the study and “the organizational identification scale” developed by Mael & Ashforth (1992) was used to measure it. Psychological resilience was examined as an endogenous (dependent) variable and “the personal views survey III-R” developed by Maddi & Khoshaba (2001) was used to measure it. Self-efficacy was examined as a mediator variable and “the general perceived self-efficacy scale” developed by Jerusalem & Schwarzer (1979) was used to measure it.

The convenience sampling method was preferred among the non-probabilistic sampling methods in data collection. 256 guides constitute the sample of the research in the population where 681 active guides, affiliated to the Nevsehir Chamber of Guides. In order to measure the validity and reliability of the study, exploratory and confirmatory factor analysis was performed and the alpha coefficient, also known as Cronbach alpha, was used. Then, the relationships between variables were examined, and the mediating effect of self-efficacy was revealed by the structural equation model. Bootstrapping method was used to test whether the mediator effect was significant.

RESULTS

Firstly, validity and reliability analyzes of the scales were conducted in the study. Analysis results show that the scales are valid and reliable. The mediating role of self-efficacy was tested based on the contemporary approach and using structural equation modeling (SEM). In this context, two models were used. According to the first model result, occupational identification affects psychological resilience ($p < 0.05$; $\beta = .198$) in a linear direction. According to the result of the second model, a statistically significant effect of occupational identification on psychological resilience was not detected ($p > 0.05$). However, occupational identification affects self-efficacy ($p < 0.05$; $\beta = .379$) in a linear direction. Likewise, self-efficacy affects psychological resilience ($p < 0.05$; $\beta = .195$) in a linear direction. In addition, according to the analysis results, occupational identification explains 07% of psychological resilience and 14% of self-efficacy.

In order to determine the mediator effect, total, direct and indirect effects were examined. In this context, self-efficacy has a mediating role ($\beta = .074$) on the effect of occupational identification on psychological resilience.

Within the scope of this research, in order to determine whether the indirect effect of the mediating model is significant, the bootstrapping test was performed with 5.000 samples and it was studied with the bootstrapping coefficient and 95% confidence interval. According to the results of bootstrapping, it was determined that the indirect effect of self-efficacy was significant on the effect of occupational identification on psychological resilience (lower bound=.023; upper bound=.150). Because bootstrapping lower and upper confidence interval values do not include zero value.

CONCLUSION

Four main hypotheses were determined to test the mediating role of self-efficacy on the effect of occupational identification on psychological resilience. With the determined H_1 hypothesis, it was tested whether occupational identification had a positive effect on psychological resilience and H_1 main hypothesis was accepted. With the determined H_2 hypothesis, it was tested whether occupational identification had a positive effect on self-efficacy and H_2 main hypothesis was also accepted. With the determined H_3 hypothesis, it was tested whether self-efficacy had a positive effect on psychological resilience and the H_3 main hypothesis was also accepted. Finally, with the determined H_4 hypothesis, it was tested whether self-efficacy had a mediator role on the effect of occupational identification on psychological resilience. As a result of the analysis, H_4 main hypothesis was accepted. The fourth hypothesis showed that there is a relationship between occupational identification, psychological resilience, and self-efficacy, and that self-efficacy has a mediating role in the relationship between occupational identification and psychological resilience.

The high psychological resilience of professional tourist guides contributes to the provision of a quality guidance service. At this stage, only psychological resilience is not enough. The tourist guide's commitment to his profession, his belief that he can do this profession well, positively affects psychological resilience. In other words, it seems that occupational identification and self-efficacy positively affect psychological resilience. These features of the tourist guide contribute positively to tourists and therefore to travel agencies. These positive results increase the continuity of the workforce of tourist guides and contribute to their being a guide preferred by agencies.

